

(१) सूचनाको हक किन ?

(क) सरकारी कर्मचारीहरूको तलब र सरकारी कार्यालयको खर्च तपाईंले तिरेको करबाट चल्छ ।

(ख) तपाईंले बजारबाट कुनैपनि सामान किन्दा वा सेवा प्राप्त गर्दा सरकारलाई कर तिर्नुपर्छ ।

(ग) आँफूले तिरेको कर के काममा, कहाँ र कसरी खर्च हुन्छ भन्ने जाने अधिकार तपाईंको हो ।

(घ) तपाईं सार्वभौमता सम्पन्न नागरिक हुनु भएकोले तपाईंले निर्वाचित गरेको जनप्रतिनिधिले संचालन गरेको शासन पद्धतिको बारे जानकारी हासिल गर्नु तपाईंको अधिकार हो ।

(ङ) सार्वजनिक निकायले आफ्नो कामकारवाही खुला, पारदर्शी, उत्तरदायी र जवाफदेही भई संचालन गर्नुपर्ने र त्यसको सूचना माने र पाउने तपाईंको अधिकार हो ।

(च) लोकतन्त्रमा जनता मालिक हुन्छ । सरकारको काम जनताको सेवा गर्नु हो । सरकारले कसरी काम गरिरहेको छ, त्यो तपाईंले जान्ने पर्छ । सूचनाको हकले जनतालाई सरकारसँग हिसाब र कामको बारेमा सूचना माने र थाहा पाउने अधिकार दिन्छ र उपाय सिकाउँछ । नेपालमा सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ सालको भाद्र ३ गतेदेखि लागू भइसकेको छ ।

(२) सूचना मान्ने पाईने निकाय कुन कुन हुन ?

- संविधान अन्तर्गतका निकाय ।
- एनद्वारा स्थापित निकाय ।
- नेपाल सरकारद्वारा गठीत निकाय ।

- कानूनद्वारा स्थापित सार्वजनिक सेवा प्रदायक सङ्गठित संस्था वा प्रतिष्ठान ।
- प्रचलित कानुन बमोजिम दर्ता भएका राजनैतिक दल तथा संगठन ।
- नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रणमा रहेको वा अनुदानमा सञ्चालित वा नेपाल सरकारको अनुदान प्राप्त संगठित संस्था ।

५. सूचना स्वरूप सार्वजनिकीकरण गर्नु सार्वजनिक निकायको कर्तव्य हो

- यो हक नागरिकको संविधान प्रदत्त मौलिक हक त हुँदै हो, तर यो हकलाई संरक्षण गर्ने दायित्व पनि सरकारको उत्तिकै महत्वपूर्ण छ । त्यस निम्नि जनताको सेवकको रूपमा काम गर्ने सरकारी वा सार्वजनिक निकायका कर्मचारीले आफ्नो कार्यालयबाट भएका र हुने कामको विवरण जनताले मानु भन्दा पहिलैनै उनीहरू भएका गैर-सरकारी संघ/संस्थाहरू ।
- नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्राप्त गर्दछ । त्यसैले जनताको यो हक सार्वजनिक निकायका कर्मचारीको प्रकाशन गरी सार्वजनिक निकाय भनी तोकेका अन्य निकाय वा संस्थासँग आम नेपाली नागरिकले सूचना माग गर्न पाउने छन् ।

(३) सूचना भनेको के हो ?

सूचना भन्नाले सार्वजनिक निकायबाट सम्पादन हुने सार्वजनिक महत्वको काम, तत् सम्बन्धी कारबाही वा निर्णयसँग सम्बन्धित कुनै लिखत वा सामाग्रीको जानकारी सम्झनु पर्छ ।

(४) सूचनाको हक भनेको के हो ?

सार्वजनिक निकायमा रहेको सार्वजनिक महत्वको सूचना मान्ने र पाउने अधिकार नै सूचनाको हक हो । सो शब्दले सार्वजनिक निकायमा रहेको कुनै लिखत, सामाग्री वा सो निकायको काम कारबाहीको अध्ययन वा अवलोकन गर्ने, त्यस्तो लिखतको प्रमाणित प्रतिलिपि प्राप्त गर्ने, सार्वजनिक महत्वको निर्माण कार्य भैरहेको स्थलको भ्रमण र अवलोकन गर्ने,

- कुनै सामाग्रीको प्रमाणित नमूना लिने वा कुनै किसिमको यन्त्रमा राखिएको सूचना त्यस्तो यन्त्र मार्फत प्राप्त गर्ने अधिकार समेतलाई जनाउँछ ।

- ९. सम्पादन गरेको कामको विवरण ।
- १०. सूचना अधिकारी र प्रमुखको नाम र पद ।

६. सूचना प्रवाह गर्न वाध्य नहुने विषयहरू के के हुन ?

- सार्वभौमता, अखण्डता, राष्ट्रिय

सुरक्षा, सार्वजनिक शान्ति सुव्यवस्था वा अन्तर्राष्ट्रिय सम्बन्धमा गम्भीर खलल पार्ने विषयहरू ।

७. याद गर्नुपर्ने करा

- अपराध अनुसन्धान, तहकिकात तथा अधियोजनमा प्रत्यक्ष असर पार्ने विषयहरू ।

- आर्थिक, व्यापारिक तथा मौद्रिक हित वा बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण वा बैंकिंग वा व्यापारिक गोपनियतामा गम्भीर आघात पार्ने विषयहरू ।

- विभिन्न जातजाति वा साम्प्रदायबीचको सुसम्बन्धमा प्रत्यक्ष रूपमा खलल पार्ने विषयहरू ।

- वेबसाइट भए सोको विवरण ।

- व्यक्तिगत गोपनियता र व्यक्तिको जीउ, ज्यान, सम्पत्ति, स्वास्थ्य वा सुरक्षामा खतरा पुऱ्याउने विषयहरू ।

- वार्षिक निकायले कामकारी सम्बन्धी विवरण ।

- सार्वजनिक निकायले संचालन गरेको कर्तव्यसँग सिधै जोडिएको छ ।

- सार्वजनिक निकायले सम्भव भएसम्म यो ऐन लागू हुनुभन्दा कम्तीमा बीस वर्ष अधिसम्मका आफ्नो निकायसँग सम्बन्धित सूचना अद्यावधिक गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

- सार्वजनिक निकायले संचालन गरेको कर्तव्यसँग सम्भव भएसम्म यो ऐन लागू हुनुभन्दा कम्तीमा बीस वर्ष अधिसम्मका आफ्नो निकायसँग सम्बन्धित सूचना अद्यावधिक गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

- तपाईंले उचित शुल्क तिरेर कुनै सार्वजनिक निर्माण कार्यको लिखत फाईल हेर्ने र निर्माण कार्यको निरीक्षण गर्न सक्नु हुन्छ ।

- राष्ट्रिय सूचना आयोगले पुनरावेदन

- पुनरावेदन गर्दा नेपाली नागरिक भएको प्रमाण पत्र सहित र सूचना माग गरेको

- र नागरिकले मागेको बखत उपलब्ध गराउँछन् ।

- सार्वजनिक निकायले सम्भव भएसम्म गरेको निर्णय उपर चित नवुझ्ने लागू हुनुभन्दा बीस वर्ष अधिसम्मका आफ्नो निकायसँग सम्बन्धित सूचना अद्यावधिक गर्नु गराउने आघात त्यति पुराना अवधि सम्भक्ति सूचना माग गर्न सक्नुहुन्छ ।

८. याद गर्नुपर्ने करा

- सूचना मान्ने निवेदन दिँदा कुनैपनि दस्तुर लाग्दैन । १० पेजसम्मको सूचना निःशुल्क पाइन्छ ।

- तपाईंले उचित शुल्क तिरेर कुनै सार्वजनिक निर्माण कार्यको लिखत फाईल हेर्ने र निर्माण कार्यको निरीक्षण गर्न सक्नु हुन्छ ।

- सार्वजनिक महत्वको कुनै काम, कागजपत्र (Document), अभिलेख (Record) हेर्ने/जाँचन (Inspect) सक्नुहुन्छ ।

- कागजपत्र वा अभिलेखको टिपोट लिन, मुद्रित गर्न, प्रमाणित प्रतिलिपि लिन सक्नु हुन्छ ।

- कुनै वस्तु/सामान (Materials) को प्रमाणित नमुना लिन सक्नु हुन्छ

- सूचना माग गर्ने निवेदनको नमूना संलग्न गरिएको छ । सो निवेदन आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्न सक्ने छ ।

- यदि तपाईंले ईन्टरनेटको प्रयोग गरी online मार्फत सूचना माग गर्न चाहनु हुन्छ भने देहाय बमोजिम गर्नुहोस् :

- Google Chrome, Mozilla Firefox,

- Opera mini अथवा कुनै Browser

- खोलुहोस् ।

- सूचना दिँदा कर्ति मूल्य लाग्दै भन्ने जानकारी सूचना अधिकारीले दिनु पर्छ ।

- सूचना दस्तुर यदि लागत मूल्यभन्दा धेरै बढी लिएको तपाईंलाई लाग्यो भने तपाईंले सम्बन्धित निकायको प्रमुख वा

- राष्ट्रिय सूचना आयोग समक्ष उजुर गर्न र वास्तविक मूल्यबाटे जानकारी लिन सक्नु हुन्छ ।

- (ए) Citizen User Registration मा आफ्नो नाम ठेगाना लगायत मागिएको विवरण भर्नुहोस् । आफ्नो username र password राख्नुहोस् ।

- (द) अब तपाईं राष्ट्रिय सूचना आयोगको MIS प्रणालीमा दर्ता हुनुभयो आफूले चाहेको कार्यालयमा सूचना माग गर्न सक्नुहुन्छ ।

- (१) Citizen User Registration मा आफ्नो नाम ठेगाना लगायत मागिएको विवरण भर्नुहोस् । आफ्नो username र password राख्नुहोस् ।

- (२) याद गर्नुपर्ने करा

- सूचना मान्ने निवेदन दिँदा कुनैपनि दस्तुर लाग्दैन । १० पेजसम्मको सूचना निःशुल्क पाइन्छ ।

- तपाईंले उचित शुल्क तिरेर कुनै सार्वजनिक निर्माण कार्यको लिखत फाईल हेर्ने र निर्माण कार्यको निरीक्षण गर्न सक्नु हुन्छ ।

- सार्वजनिक महत्वको कुनै काम, कागजपत्र (Document), अभिलेख (Record) हेर्ने/जाँचन (Inspect) सक्नुहुन्छ ।

- कागजपत्र वा अभिलेखको टिपोट लिन, मुद्रित गर्न, प्रमाणित प्रतिलिपि लिन सक्नु हुन्छ ।

- सूचना दिँदा कर्ति मूल्य लाग

■ सूचना अधिकारीले निवेदनद्वारा माग भएको सूचना सम्बन्ध भएसम्म माग भएको स्वरूपमा नै उपलब्ध गराउनु पर्छ । तर, निवेदकले माग गरेको स्वरूपमा सूचना उपलब्ध गराउँदा सूचनाको स्रोत बिग्रने, भत्कने वा नष्ट हुने सम्भावना भएमा सूचना अधिकारीले सोको कारण खोली उपयुक्त स्वरूपमा निवेदकलाई सूचना उपलब्ध गराउन सक्छ ।

■ सूचना पाउन दिइएको निवेदन जाँचबुझ गर्दा निवेदकले माग गरेको सूचना आफ्नो निकायसँग सम्बन्धित नदेखिएमा सूचना अधिकारीले सो कुराको जानकारी तुरन्त निवेदकलाई दिनुपर्छ ।

■ सूचना अधिकारीले चाहेमा आँफुसमक्ष माग गरेको सूचना आफ्नो निकायमा नभएमा कुन निकायमा त्यस्तो सूचना हुन सक्छ भन्ने विषयमा निवेदकलाई जानकारी दिन कुनै वाधा पर्ने छैन ।

90. सूचना दस्तुर कर्ति लाग्छ ?

सूचना प्राप्त गर्दा :

- सूचना मागको निवेदन दिंदा शुल्क लाग्दैन ।
- A4 साईजको १० पेजसम्मको कागजात निशुल्क पाईन्छ ।
- A4 साईजको Photocopy प्रति पेज रु.५।- पर्छ ।
- A4 भन्दा ठूलो आकारको कागजमा प्रति पेज रु.१०।- पर्छ ।
- सूचना सीडी, डिस्केट वा अन्य विद्युतीय माध्यममा लिंदा रु.५०।- तिर्नुपर्छ ।
- सार्वजनिक निकायमा रहेको कुनै लिखत, सामाग्री वा सो निकायको काम कारवाहीको अध्ययन वा

अवलोकन वा सार्वजनिक महत्वको निर्माण कार्य भइहेको स्थलको भ्रमण वा अवलोकन आधा घटाभन्दा बढी समय गर्ने भएमा प्रतिघटा प्रतिव्यक्ति रु.५०।- तिर्नुपर्छ ।

तर सार्वजनिक पुस्तकालय र सार्वजनिक रुपमा निशुल्क उपलब्ध गराइएको स्थानको अवलोकन दस्तुर लाग्दैन ।

91. सूचना नदिए वा सूचना नष्ट गरेमा क्यों गर्ने ?

- यदि तपाईंको निवेदन लिन इन्कार गरेमा,
- मागेको समयमा सूचना नदिइएमा,
- तोकेको भन्दा धेरै वा थप शुल्क मागिएमा,
- तपाईंको निवेदनको जवाफ नदिइएमा,
- उचित कारण बिना नै सूचना दिन इन्कार गरिएमा,
- भुट्टो, भ्रामक वा अधुरो सूचना दिइएमा, वा
- जुन सूचना मागिएको हो त्यसैको फाइल वा कागजपत्र नष्ट गरिएमा तत् कार्यालयका प्रमुखसमक्ष सात दिनभित्र उजुरी गर्नु पर्छ । यसरी उजुरी परेको सात दिनभित्र सूचना दिने वा नदिने निर्णय गरेर कार्यालय प्रमुखले तपाईलाई जानकारी दिनुपर्छ । त्यसको सात दिनभित्र सूचना अधिकारीले तपाईंले मागेको सूचना दिन्छन् ।

92. सूचना अधिकारीको कर्तव्य

- सूचना अधिकारीले आफ्नो कार्यालयमा रहेका सूचना नागरिकले मागेको बखत देखाउनु पर्छ, दिनुपर्छ । यदि मागेको सूचना दिन नमिल्ने भए किन

दिन मिल्दैन भन्ने उचित र स्पष्ट कारणसहित जानकारी दिनुपर्छ ।

- सार्वजनिक निकायको अभिलेखमा यस ऐन बमोजिम प्रवाह गर्न मिल्ने र नमिल्ने सूचना भए सूचना अधिकारीले प्रवाह गर्न मिल्ने सूचना छुट्याएर निवेदकलाई उपलब्ध गराउनुपर्छ ।

93. नागरिकको हक

- अब नेपाली नागरिकले सरकारी निकायबाट मात्रै होइन कुनै पनि सार्वजनिक निकायबाट सार्वजनिक सरोकारका सूचनाका साथै आफ्नो सरोकारका सूचना माग्न सक्छन, तिनीहरूको अभिलेखहरू जाँचन र नक्कल लिन सक्छन् ।

94. चित नबुको

यदि कार्यालय प्रमुखको निर्णय पनि तपाईलाई चित बुफेन भन्ने निर्णयको जानकारी पाएको मितिले ३५ दिन भित्र तपाईंले राष्ट्रिय सूचना आयोग समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नुपर्छ । आयोगले पुनरावेदन परेको ६० दिनभित्र आवश्यक कारबाही गरी अन्तिम निर्णय गर्दछ । पुनरावेदन गर्दा कुनै दस्तुर, फि लाग्दैन ।

95. दण्ड जरिगाना

- सार्वजनिक निकायको प्रमुख वा सूचना अधिकारीले मनसिव कारण बिना सूचना नदिएको वा दिन इन्कार गरेको, आंशिकरूपमा वा गलत सूचना दिएको वा सूचना नष्ट गरेको देखिएमा राष्ट्रिय सूचना आयोगले त्यस्तो प्रमुख वा सूचना अधिकारीलाई एक हजारदेखि पच्चीस हजार रुपैयासम्म जरिगाना गरी त्यस्तो प्रमुख वा सूचना अधिकारी विभागीय कारबाही

हुने पदमा रहेको भए निजलाई विभागीय सजायको लागि सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउन सक्छ ।

- सार्वजनिक निकायको प्रमुख वा सूचना अधिकारीले समयमा दिनुपर्ने सूचना विनाकारण समयमा उपलब्ध नगराई ढिलाई गरेमा जति दिन ढिलाई गरेको हो त्यति दिनको प्रतिदिन दुई सय रुपैयाँका दरले निजलाई जरिवाना हुन्छ ।

- कुनै व्यक्तिले सार्वजनिक निकायबाट प्राप्त गरेको सूचना जुन प्रयोजनको लागि प्राप्त गरेको हो सोही प्रयोजनको लागि प्रयोग नगरी दुरुपयोग गरेको देखिएमा आयोगले सूचनाको दुरुपयोगको गम्भिरता हेरी त्यस्तो व्यक्तिलाई पाँच हजार देखि पच्चीस हजार रुपैयासम्म जरिवाना गर्न सक्छ ।

सूचना माग्ने निवेदनको नमूना

मिति :-२० / /

(निवेदन बुझाउने दिनको मिति)

श्री सूचना अधिकारीज्य,

..... कार्यालय

(सूचना माग्न खोजिएको कार्यालयको ठेगाना)

विषय :- सूचना पाउँ ।

महोदय,

उपरोक्त सम्बन्धमा मेरो अध्ययन प्रयोजनका लागि यस कार्यालयमा रहेका तपशिलका सूचनाहरू आवश्यक भएकाले सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ को दफा ३ अनुसार ती सूचना तथा जानकारीको प्रमाणित प्रतिलिपि उपलब्ध गराई दिनु हुन यो निवेदन गर्दछु ।

१.

२.

३.

जिमको शुल्क बुझाउन तयार छु । मेरो नागरिकताको प्रतिलिपि संलग्न गरेको छु ।

निवेदक

निवेदकको सही :

नाम :

ठेगाना :

फोन नं. :

इमेल :

(निवेदकको फोन अन्य सम्पर्क ठेगाना स्पष्ट लेखे)

नोट : विषय तथा प्रसङ्ग अनुसार यो नमूनामा केही फेरबदल हुन सक्छ । तसर्थ यो सामान्य नमूना मात्र हो ।

राष्ट्रिय सूचना आयोग

काठमाडौँ, नेपाल

फोन :

पर्याक्ष :

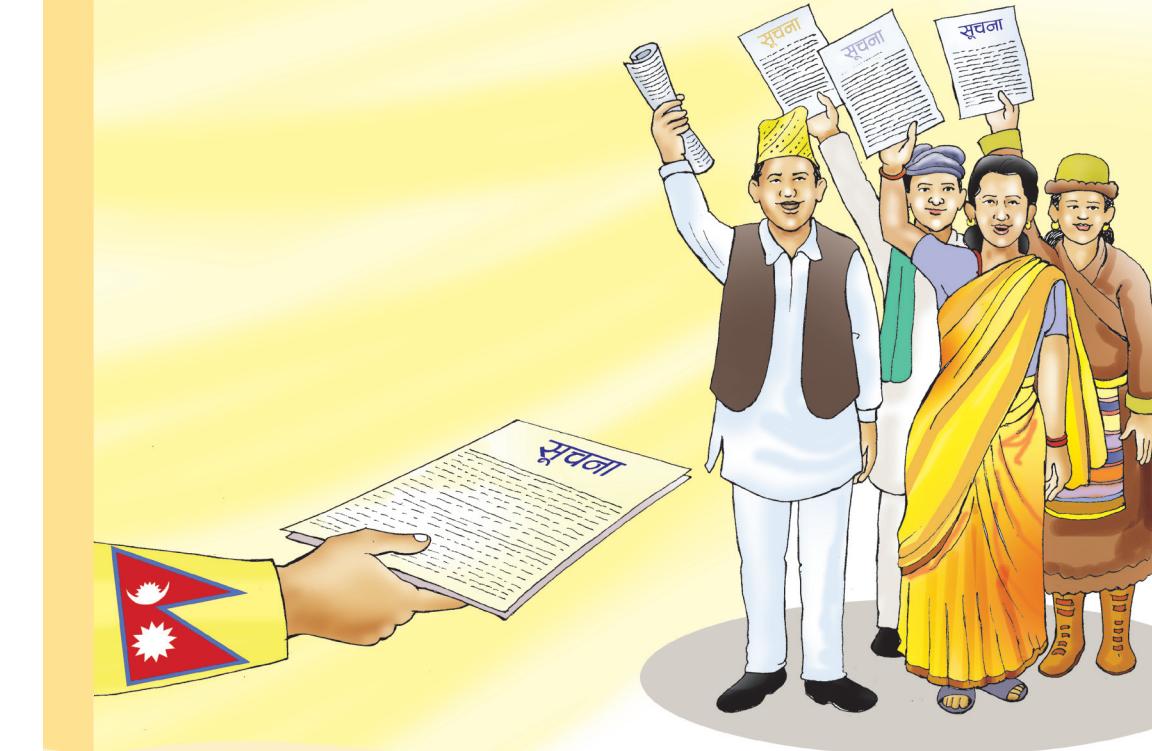
हेल्प लाइन :

इमेल :

वेबसाइट :

५

सूचना हाम्रो अधिकार ! सुशासन र विकासको आधार !!

५

राष्ट्रिय सूचना आयोग

काठमाडौँ, नेपाल